

PLATÓ
L'HOME I LA SEVA OBRA

A. E. Taylor

EDICIONS ENOANDA

PLATÓ

L'HOME I LA SEVA OBRA

Traducció d'Harold Roig i Gorina

ÍNDEX

PREFACI	xI
I. LA VIDA DE PLATÓ	1
II. ELS ESCRITS PLATÒNICS.....	12
III. DIÀLEGS SÒCRÀTICS MENORS: <i>HÍPIAS MAJOR, HÍPIAS MENOR,</i> <i>IÓ, MENÈXEN</i>	27
IV. DIÀLEGS SÒCRÀTICS MENORS: <i>CARMIDES, LAQUES, LÍISIS</i>	54
V. DIÀLEGS SÒCRÀTICS MENORS: <i>CRÀTIL, EUTIDEM</i>	87
VI. DIÀLEGS SÒCRÀTICS: <i>GÒRGIAS, MENÓ</i>	120
VII. DIÀLEGS SÒCRÀTICS: <i>EUTÍFRON, APOLOGIA, CRITÓ</i>	170
VIII. <i>FEDÓ</i>	203
IX. <i>CONVIT</i>	243
X. <i>PROTAGORAS</i>	274
XI. <i>REPÚBLICA</i>	307
XII. <i>FEDRE</i>	349
XIII. <i>TEETET</i>	374
XIV. <i>PARMÈNIDES</i>	408
XV. <i>SOFISTA-POLÍTIC</i>	434
XVI. <i>FILEB.</i>	477
XVII. <i>TIMEU I CRÍTIAS</i>	509
XVIII. <i>LES LLEIS I L'EPÍNOMIS</i>	541
XIX. PLATÓ A L'ACADÈMIA-FORMES I NOMBRES	588
ADDENDA	604
TAULA CRONOLÒGICA	606
APÈNDIX—ELS DIÀLEGS APÒCRIFS	609

PREFACI

Espero que dos tipus de lectors puguin gaudir de les explicacions d'aquest llibre —«estudiants honoraris» de les nostres universitats, i lectors amb interessos filosòfics, però sense un gran coneixement d'erudició grega. El que ambdós tipus necessiten més en una obra sobre Plató és que se'ls expliqui el que Plató ha de dir sobre els problemes del pensament i la vida i tal i com ho diu. El que no s'ha d'explicar mai és el que pensaven que hauria d'haver dit Plató als seus contemporanis. El sentit del més gran pensador del món antic no s'hauria de decorar per encaixar-lo amb els gustos d'un neokantià modern, un neohegelià o un neorealista. Per entendre el pensament de Plató l'hem de veure en la seva perspectiva històrica correcta. El rerefons del retrat ha de ser la vida social, política i econòmica de l'època de Sòcrates, o per a les *Lleis*, el de l'època de Plató. Aquestes consideracions han determinat la forma del present volum. Aquest ofereix una anàlisi dels diàlegs, no una sistematització de llur contingut sota l'encapçalament de temes importants. El mateix Plató detestava més que cap altra cosa la construcció d'un sistema. Si tenia un sistema, no ens ha volgut dir quin era, i si intentem forçar un sistema en una ment que estava sempre evolucionant, podem estar segurs que al final acabarem amb una mala interpretació. Aquest és el motiu pel qual he volgut explicar al lector justament el que diu Plató, i no fer cap intent de forçar un «sistema» sobre el text platònic. Els meus comentaris intenten proporcionar una exegesi basada tant com sigui possible en les pròpies paraules de Plató i ni aplaudir-les ni denunciar-les. Espero que el resultat sigui un retrat que pugui pretendre el mèrit de la fidelitat històrica. Pel mateix motiu, he estat inusualment curós a determinar la data i l'ambient històric de cada diàleg. No podem entendre realment la *República* o el *Gòrgias* si oblidem que l'Atenes d'aquelles converses és l'Atenes de Nícias o Cleó, no l'Atenes molt diferent

PLATÓ. L'HOME I LA SEVA OBRA

de la maduresa de Plató, o si trobem una polèmica contra Isòcrates en una conversa que se suposa que ha tingut lloc quan Isòcrates només era un nen. Si no fos que el comentari sembla immodest, diria que el model que he seguit és el de la gran obra de Grote sobre els *Companys de Sòcrates*. Sense l'erudició suprema de Grote ni la seva limitació d'espai, potser tinc la compensació de la llibertat de prejudicis d'una tendència d'opinió. Sigui quina sigui la meva preferència en metafísica o política, he volgut deixar-les de banda en el meu tractament sobre Plató.

He de demanar perdó per algunes omissions inevitables. No he estat capaç d'incloure un capítol sobre l'Acadèmia de la generació posterior a Plató i les crítiques que li dedica Aristòtil; he hagut d'excloure de consideració els *dubia* menors i els *spuria* del *corpus* platònic; he passat molt per sobre de la biologia del *Timeu*. He estat forçat a aquestes omissions per la necessitat de dir el que he de dir en un volum d'un gruix moderat. Per la mateixa raó, he hagut de fer el capítol final una mica més petit que una sèrie d'indicis. Aquesta omisió confio que serà remeiada per la publicació d'un estudi, «Formes i nombres», que apareixerà simultàniament a *Mind* amb la publicació d'aquest volum. Dels detalls sobre el *Timeu* se'n parla a bastament en un comentari que ara és a la impremta a la Clarendon Press. Una explicació breu —millor que res— de la transmissió de la tradició platònica es trobarà en el meu llibret *Platonism and its Influence** (1924; Marshall Jones Co., Boston USA.; British Agents, Harrap & Son).

La manca d'espai de vegades m'ha obligat a afirmar alguna conclusió sense una revisió de les proves, però espero que hagi indicat normalment les publicacions on s'han de buscar aquestes proves. Puc dir, per una vegada, que aquest llibre no és una «compilació»? He decidit formar un judici sobre totes les qüestions, grans i petites, per compte propi, i qualsevol menció a una altra obra, antiga o moderna, significa, amb rares excepcions, que l'he estudiada de dalt a baix.

Em queda l'obligació de reconèixer i agrair. Soc deutor de molts més dels que realment cito, i espero no haver après menys de molts les idees dels quals m'he vist obligat a refusar. En alguns casos he repetit una frase ben coneguda o acceptada o un resultat ben establert sense expressar un reconeixement formal. S'ha d'entendre que això és una simple conseqüència de la impossibilitat d'una multiplicació excessiva de les notes

*Hi ha traducció catalana, *El platonisme i la seva influència*, Edicions Enoanda, 2025 [N. del tr.].

PREFACI

a peu de pàgina, i que aquí demano a qui he requerit aquests préstecs que accepti el meu agraïment. Les recomanacions al final dels capítols no signifiquen que siguin exhaustives ni necessàriament impliquen un acord amb tot el que es diu en l'obra o capítol recomanat. L'última cosa que voldria és que els meus lectors veiessin Plató a través dels meus ulls. Aquí vull fer una menció general de reconeixement a una munió d'erudits del meu temps, com els professors Apelt, Parmentier, Robin, Dr. Adolfo Levi, Dr. James Adam i altres, a més d'aquells noms que apareixen freqüentment en les meves pàgines. El deute immens de la meva generació cap a erudits de temps passats, com ara Grote, Zeller, Diels, Baeumker i Bonitz és tan òbvia que no necessita ni una simple referència.

Dec un especial reconeixement a dos estudiosos vius. El molt que dec a les obres publicades del meu amic i col·lega d'Escòcia, el professor Burnet, serà evident en quasi cada pàgina d'aquest llibre; encara dec més als suggeriments de tot tipus que n'he rebut durant la relació personal que hi he tingut durant molts anys. No soc menys deutor del professor C. Ritter de Tubinga, que ens ha donat, a part d'una obra dedicada a les recerques platòniques, el millor comentari existent sobre les *Lleis* i el millor estudi sobre Plató i la seva filosofia en conjunt. Hom no pot deixar de desesperar-se quan recorda que una obra com aquesta s'ha acabat en els anys més foscos que ha viscut Europa des del 1648. És un gran honor per a mi que el Dr. Ritter m'hagi permès relacionar el seu nom amb aquest pobre volum. Finament, agraeixo als editors llur amabilitat en permetre que el llibre hagi agafat aquesta llargada.

A. E. TAYLOR

Edimburg, juliol de 1926

NOTA A LA SEGONA EDICIÓ

Aquesta segona edició només difereix de la primera en la correcció d'errades, l'addició d'una o dues referències i modificacions d'unes poques paraules en dues o tres notes a peu de pàgina.

A. E. TAYLOR

Edimburg, març de 1927

PLATÓ. L'HOME I LA SEVA OBRA

NOTA A LA TERCERA EDICIÓ

A part de correccions menors i d'algunes addicions a les referències annexes a diversos capítols, aquesta edició només difereix de les anteriors en la presència d'una taula cronològica de dates i d'un *apèndix* que tracta breument de la *dubia* i *spuria* de la tradició platònica. (Per motius de conveniència he inclòs en aquesta breu explicació un nombre d'epístoles platòniques que crec que no són dubtoses ni espúries, però no he tingut ocasió de citar-les en el cos del llibre.) Hauria de dir que aquest assaig fou escrit bàsicament el 1926, malgrat que ha estat revisat posteriorment.

Tinc l'oportunitat de mencionar les obres següents, a les quals estaria feliç de donar referències més específiques en el text; han caigut a les meves mans fa molt poc. Tot serà valuós per als estudiants seriosos de Plató.

STENZEL, J. — *Platon der Erzieher* (Leipzig, 1928).

SOLMSEN, F. — *Der Entwicklung der Aristotelischen Logik und Rhetorik* (Berlín, 1929).

WALZER, R. — *Magna Moralia und Aristotelische Ethik* (Berlín 1929).

TEPLITZ, O. — *Das Verhältnis von Mathematik und Ideenlehre bei Plato, a Quellen und Studien zur Geschichte der Mathematik I* (Berlín, 1929).

ROBIN, L. — *Greek Thought and the Origins of the Scientific Spirit*.

(Tr. ang. de l'edició revisada per l'autor de *La Pensée Grecque*, Londres, 1928).

A. E. TAYLOR

Edimburg, juliol de 1929

NOTA A LA QUARTA EDICIÓ

NOTA A LA QUARTA EDICIÓ

He fet uns pocs canvis en aquesta nova edició del text, malgrat que he estat portat a reescriure un o dos paràgrafs del capítol sobre el *Timeu* per l'estudi del valuós comentari del professor Cornford en la seva traducció del diàleg. He intentat suprimir errades tipogràfiques i errors arreu. Entre les obres importants per a l'estudiant de Plató publicades des de les primeres edicions d'aquest llibre, podria mencionar en concret les següents.

FRUTIGER, P. —*Les Mythes de Platon* (París, 1930).

SHOREY, P. —*What Plato said* (Chicago, 1933).

NOVOTNÝ, F. —*Platonis Epistulae* (Brno, 1930).

HARWARD, J. —*The Platonic Epistles* (Tr. ang. Cambridge, 1932).

FIELD, G. C. —*Plato's Cosmology, the Timaeus of Plato translated with a running commentary* (Londres, 1937).

SCHULL, P. M. —*Essai sur la Formation de la Pensée Grecque* (París, 1934).

A. E. TAYLOR

S'han emprat ocasionalment les següents abreviacions:

*E. g., Ph.*³ = BURNET, *Early Greek Philosophy* (3a edició), 1920
= AFG *L'aurora de la filosofia grega*, Edicions Enoanda, 2021.

E. R. E = HASTINGS, *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, 1908-1921.

R. P = RITTER i PRELLER, *Historia Philosophiae Graecae* (9a edició), 1913.

Aquesta edició inclou referències de les següents traduccions catalanes.

FBM. Fundació Bernat Metge. *Ed. Alpha*.

TF. Textos filosòfics. *Ed. Laia i Ed. 62*.

AFG. *L'aurora de la filosofia grega*. Edicions Enoanda, 2021.

(FG. T a P.) *La filosofia Grega. De Tales a Plató*. Edicions Enoanda, 2022.

PLATÓ

L'HOME I LA SEVA OBRA

CAPÍTOL I

LA VIDA DE PLATÓ¹

Plató, fill d'Aristó i Periccióne, va néixer en el més de Targelió (maig-juny) del primer any de la vuitanta-vuitena olimpíada segons els càlculs dels erudits d'Alexandria, 428-7 aC de la nostra era, i morí a l'edat de vuitanta o vuitanta-un anys a l'olimpíada 108.1 (348-7 aC). Aquestes dates descansen aparentment en l'autoritat del gran cronologista alexandrí Eratòstenes i poden ser acceptades com a certes. D'aquesta manera, el naixement de Plató té lloc en el quart any de la guerra arquidàmica, l'any següent a la mort de Pèricles, i la seva mort només deu anys abans de la batalla de Queronea, que assegurà finalment a Filip de Macedònia l'hegemonia sobre el món hel·lènic. La seva família fou, per ambdues branques, una de les més distingides de l'Atenes de l'època de Pèricles. Pel que fa a

¹ Les vides principals que ens queden són: (a) APULEU, *De Platone*, I. 1-4; (b) DIÒGENES LAERCI III. 1 (edició crítica, Basle, 1907); OLIMPODOR (*Platonis Opera*, ed. Hermann, VI. 190-195). La menys dolenta d'aquestes és la (b), que sembla haver estat escrita per a una dama amateur de filosofia platònica (φιλοπλάτωνι δέ σοι δικαίως ὑπαρχούση, § 47) no abans de l'última part del segle I aC. Una o dues referències a l'erudit Favorí d'Arles possiblement són anotacions marginals posteriors del propietari o del copista del text. Si són autèntiques, rebaixarien la data de la *Vida* a l'última part del segle II aC. En essència, Diògenes sembla donar la versió de la vida de Plató acceptada pels *literari* d'Alexandria. Però pel que sabem de les obres d'alexandrins com Soció, Sàtir i Hermip, aquestes biografies ja estaven arruïnades per anècdotes populars o picants abans del final del segle III aC. En el cas de Plató hi ha un motiu concret per sospitar de les narracions alexandrines. Els escriptors depenien molt de les afirmacions d'Aristoxen de Tarent, un erudit d'Aristòtil que havia conegut l'última generació dels pitagòrics del segle IV. A Aristoxen se l'ha reconegut durant molt de temps com una persona singularment mentidera, i tenia motius per a tergiversar tant Sòcrates com Plató. Vegeu BURNET, *Greek Philosophy, Part I*, p. 153 (FG. T a P. p. 123).

PLATÓ. L'HOME I LA SEVA OBRA

la branca paterna, tradicionalment es creia que el seu pedigrí es remuntava als antics reis d'Atenes, i a través d'ells al déu Posidó. Pel cantó de la seva mare, la descendència també és il·lustre i històricament més certa, i ens la recorda de passada el mateix Plató en el *Timeu*. Periccióne era germana de Càrmides i cosina de Crítias, ambdós figures prominents durant la breu anarquia «oligàrquica» que seguí el col·lapse d'Atenes al final de la guerra del Peloponnès (404-3 aC). L'avi d'aquest Crítias, el besavi matern de Plató era un altre Crítias, introduït en el *Timeu*, el besavi del qual, Dròpides, fou «amic i parent» de Soló, el gran legislador àtic. El pare d'aquest Dròpides, també anomenat Dròpides, el primer membre de la casa que figura en l'autèntica història, va ser l'arcont de l'any 644 aC. A més de Plató, Aristó i Periccióne tingueren almenys tres altres fills. Foren dos germans més grans, Adimant i Glaucó, que apareixen com a joves a la *República*, i una filla, Potone. Aristó sembla que morí quan Plató era un nen; la seva vídua llavors es casà amb el seu oncle Pirilampes, de qui sabem per al·lusions dels poetes còmics que fou amic íntim de Pèricles alhora que un distingit partidari de la seva política. Pirilampes ja era el pare per un matrimoni anterior del ben plantat Dem, el gran «bell» del temps de la guerra arquidàmica; amb Periccióne tingué un fill més jove, Antifont, que apareix al *Parmènides* de Plató, on se'ns diu que havia abandonat la filosofia pels cavalls.¹

Aquests fets són d'una importància considerable per a l'estudiant de la carrera posterior de Plató. Res no és més característic de Plató al llarg de la seva vida que el deure imperatiu del filòsof, la felicitat més gran del qual s'hauria de trobar en la vida de contemplació serena de la veritat, és fer el sacrifici suprem de dedicar el màxim i millor d'ell i de la seva maduresa al servei dels seus semblants com a polític i legislador si sorgeix l'oportunitat. Plató no en tenia prou a predicar aquesta doctrina a la *República*; la va practicar, com veurem, en la seva vida. L'èmfasi que hi posà s'explica molt bé quan recordem que des de petit va créixer en una família amb les tradicions de Soló i acostumada al llarg de diverses generacions a jugar un paper

¹ Vegeu l'arbre familiar a BURNET, *Greek Philosophy, Part I*, apèndix I, p. 357 (FG. T a P. p. 290). Per a Pirilampes, cf. Càrmides 158a (FBM 13, p. 17), i per a Dem, Gòrgias 481d 5 (FBM 239, p. 73) i Aristòfanes, *Vespes* 98 (FBM 181 p. 94). Segons la Carta XIII 361e (FBM 374, p. 172), Periccióne encara era viva en el temps en què s'escriu (*i. e.*, als voltants del 366), però la seva mort ja s'albirava, ja que Plató parla de les despeses del funeral com unes de les que haurà d'afrontar pròximament. De Pirilampes no se'n sap res després de la batalla de Dèlion (424 aC).

LA VIDA DE PLATÓ

important en la vida pública de l'estat. Alguns dels remarcables coneixements de Plató de les realitats de la vida política, sens dubte són conseqüència de la seva primera criança en un ambient familiar d'homes públics». Així, també és important recordar, malgrat que s'oblida sovint, que els anys més receptius de la primera joventut Plató els va passar a la casa del seu padastre, una figura prominent del *régime* Pericleu. S'ha acusat sovint a Plató de parcialitat contra la «democràcia». Si hagués tingut aquesta parcialitat, no s'hauria d'explicar per la influència de les seves primeres relacions. Ell degué haver estat adoctrinat des del començament en la política «periclea»; el seu disgust posterior amb ella, en la mesura que sigui del tot real, és més intel·ligible com a conseqüència d'haver estat «darrere dels escenaris». Si a ell realment li desagradava la democràcia, no fou un desgrat per ignorància, sinó el d'un home que la coneixia molt bé.

La història de Plató fins als seixanta anys és quasi un forat negre. En els seus diàlegs practica un silenci sobre ell mateix, només trencat a l'*Apologia*, on s'esmenta com un dels amics que demanaven a Sòcrates que augmentés la quantia de la multa que havia proposat d'una mina a trenta, i que oferia garanties del seu pagament, i de nou en el *Fedó*, on ens diu que estava malalt per a explicar la seva absència en l'escena de la mort.¹ Aristòtil afegeix un detall més; que Plató havia estat «en la seva joventut en relació amb» l'heracliteu Cràtil, malgrat que no podem estar absolutament segurs que això no sigui més que una conjectura pròpia d'Aristòtil. Els escriptors posteriors de les *Vides* que ens queden afegeixen alguns detalls, però són bàsicament de tipus anecdòtic i no hi podem confiar implícitament. En qualsevol cas, aquestes poques anècdotes no aporten llum sobre la vida de Plató o el seu caràcter, i les podem deixar de banda tranquil·lament. De tot el que podem estar segurs és que fins que Plató tingué vint-i-sis anys és la influència de l'amistat amb Sòcrates la que va ser la força més potent per a la formació de la seva ment. (Podem afegir que si l'afirmació d'Aristòtil sobre Cràtil² realment és més que una inferència, la doctrina heraclitea apresada de Cràtil, que el món que ens revelen els sentits és l'escena d'una mutabilitat i variació incalculable, va ser una de les que Plató no oblidà mai. Ell arribà, segons Aristòtil, a la conclusió que atès que hi ha una autèntica ciència, aquesta

¹ *Apol.* 38b (FBM 6 p. 39), *Phaed.* 59b 10 (FBM 144 p. 58).

² ARISTÒTIL, *Met.* 987a 32 (FBM 425 p. 102).

PLATÓ. L'HOME I LA SEVA OBRA

ciència ha de tractar amb quelcom que no sigui aquest «flux» incessant d'aparences sensibles.)

Les xafarderies dels biògrafs alexandrins presentaven Plató «escoltant» Sòcrates quan tenia divuit o vint anys. Això no pot significar que la seva primera coneixença de Sòcrates es produís en aquesta edat. Sabem pel mateix Plató que Sòcrates havia conegut Càrmides, l'oncle de Plató, l'any 431, i que fins i tot tenia relació amb Crítias.¹ Segurament, doncs, el coneixement de Sòcrates per part de Plató es remunta a una edat que no li permet recordar-ho. Les històries alexandrines només signifiquen que Plató esdevingué «deixeble» de Sòcrates tan aviat com fou un ἔφηβος o «adolescent», un període de la vida que normalment es considera que comença als divuit anys i acaba als vint. Fins i tot amb aquesta explicació, la història probablement no és exacta. Tant Plató com Isòcrates, el seu contemporani més gran, neguen emfàticament que Sòcrates mai no hagués tingut «deixebles» a qui «instruís», i el mateix Plató, en una carta escrita aproximadament al final de la seva vida, deixa les coses clares. Ens diu que en el temps de la usurpació «oligàrquica» del 404-3, essent encara jove, volia dedicar-se a la carrera política, i que fou esperonat pels seus parents, que estaven entre els revolucionaris (sens dubte Crítias i Càrmides), a entrar en la vida pública sota llurs auspicis, però que primer esperà a veure com seria llur política. Aviat quedà horroritzat en veure que de seguida mostrà signes de violència il·legal, i finalment es fastiguejà quan intentaren fer del seu «vell amic Sòcrates», el millor home del seu temps, un còmplice de l'arrest il·legal i de l'execució d'un company-ciutadà a qui se li van intentar confiscar les propietats. Els líders de la democràcia restaurada encara ho van fer pitjor, car condemnaren Sòcrates a mort amb una absurda acusació d'impietat. Això, diu Plató, posà fi a les seves aspiracions polítiques. Perquè en política no és pot aconseguir res sense ser membre d'un partit, i el tractament dispensat a Sòcrates per ambdues faccions ateneses demostrà que a Atenes no hi havia cap partit en el qual pogués treballar un home honorable. El suggeriment que es fa aquí de manera clara és que Plató no considerarà Sòcrates, parlant en propietat, un mestre. Ell l'estimava personalment com un jove estima un amic més gran reverenciat, i el considerava un màrtir. Però no va ser fins a l'execució de Sòcrates que Plató obri els ulls d'una vegada i abandonà la seva intenció de prendre part activa en política. Les seves primeres aspiracions havien estat les d'un

¹ Vegeu les primeres pàgines del *Càrmides*.

LA VIDA DE PLATÓ

reformador social i legislatiu, no les d'un pensador o home de ciència.¹

Hermodor,² un dels primers membres de l'Acadèmia platònica, afirmà que per uns moments els amics de Sòcrates es van sentir en perill just després de la seva mort, i que Plató en concret, amb altres, s'escaparen durant un temps a la veïna ciutat de Mègara sota la protecció d'Euclides, un filòsof que estigué present entre els amics estrangers en la mort de Sòcrates, i que combinava certs principis socràtics amb l'eleatisme de Parmènides. Aquesta concentració temporal a Mègara segurament només durà fins que els sentiments que afloraren en relació amb la *cause célèbre* havien tingut temps de passar a l'oblit. Els biògrafs narren que això fou seguit durant uns anys per viatges a Cirene, Itàlia i Egipte, i que l'Acadèmia es fundà quan Plató retornà a Atenes. Quant d'aquesta història —cap d'elles, com la menció del sojorn a Mègara, no descansa en Hermodor— pot ser veritat, és molt dubtós. El mateix Plató, en la carta ja mencionada, diu simplement que visità Itàlia i Sicília quan tenia quaranta anys, i que va ser repel·lit per l'opulència de la vida que hi portaven els homes adinerats. El que diu, en el seu conjunt implica que la major part del temps entre aquest viatge i la mort de Sòcrates l'havia passat a Atenes, contemplant la conducta pública de la ciutat i arribant a la conclusió que el bon govern només es pot esperar quan «o bé els autèntics filòsofs trobin el seu camí en l'autoritat política o els polítics poderosos, per un favor de la providència, es facin amb l'autèntica filosofia». No diu res dels viatges a Àfrica o Egipte, malgrat que algunes de les observacions fetes a les *Lleis* sobre l'art, la música, l'aritmètica i els jocs dels nens egipcis tenen l'aparença de ser de primera mà. L'únic resultat funest dels «viatges» de Plató, en qualsevol cas, és que va agafar una sincera devoció per un jove capacitat i prometedor, gendre del «tirà» regnant de Siracusa, Dionisi I.³

¹ Vegeu l'explicació completa de tot això a *Ep.* vii. 324b 4 (FBM 374, p. 101).

² DIÒGENES LAERCI III. 6 (TF 50 vol. 1 p. 188).

³ No he dit res de la història relatada a DIÒGENES LAERCI III, 18-21 (TF 50 vol. 1 p. 194-95), que Dionisi I tingué Plató segrestat i el lliurà a un almirall espartà que l'exposà per vendre'l com a esclau a Egina, on fou rescatat per un conegut de Cirene. La història, malgrat que bastant possible, no sembla gaire probable, i sembla no ser més que una anècdota inventada per tacar el caràcter de Dionisi, que malgrat que autoritari, no va ser mai un salvatge o un boig. Malgrat l'opinió contrària de Diels, és clar que no n'hi ha cap referència en ARISTÒTIL, *Phys.* B 199b 13. Simplicí sembla que té tota la raó a suposar que l'al·lusió d'Aristòtil es refereix a alguna situació d'una comèdia. L'afirmació que Dionisi intentà segrestar Plató la fa abans CORNELI NEPOS, *Dió*, cap. 2 (FBM 2 p. 48) i potser prové de l'historiador sicilià Timeu.

PLATÓ. L'HOME I LA SEVA OBRA

La fundació de l'Acadèmia és un punt d'inflexió en la vida de Plató, i en certa mesura l'esdeveniment més memorable de la història de la ciència occidental. Per a Plató significava que, després d'una llarga espera, havia trobat la seva autèntica vocació. Per tant, fou el primer president d'una institució permanent creada per a la recerca científica. En certa mesura la iniciativa no estava totalment mancada de precedents. El contemporani més vell de Plató, Isòcrates, presidia en el mateix temps una institució per a l'alta educació, i és probable que aquesta institució fos la més antiga de les dues. La novetat de l'Acadèmia platònica era que fou una institució per a la recerca i l'estudi *científic*. Isòcrates, com Plató, creia en la preparació dels joves per a la vida pública. Però al contrari de Plató, sostenia l'opinió de «l'home del carrer» sobre la inutilitat de la ciència. Ell es vantava que l'educació que oferia no es basava en una ciència difícil o abstracta sense un humanisme visible aparent; pretenia ensenyar «opinions», com podríem dir, per proporcionar a l'aspirant ambicions de vida pública «punts de vista» i ensenyar-lo a expressar el seu «punt de vista» amb el màxim de refinament i persuasió. Aquest és justament l'objectiu del «periodisme» en la seva millor forma, i Isòcrates és el pare espiritual de tots els «assagistes» des del seu temps fins avui, que practiquen l'art agradable i sovint beneficiós de no dir res o dir quelcom ordinari en un estil perfecte. Ell seria l'«Adison grec», però pel fet que personalment va ser un home d'autèntic discerniment en afers polítics, al contrari que Adison, realment tenia quelcom a dir. Però quasi no paga la pena comentar que una educació en l'humanisme vulgar realment no va demostrar mai ser la correcta per a produir grans homes d'acció. L'esquema rival de Plató constituïa l'aplicació pràctica a l'educació d'una convicció que havia esdevingut permanent en ell, que l'esperança del món depèn de la unió del poder polític amb l'autèntica ciència. Aquest és el motiu pel qual la matemàtica pura —l'únic departament pur del pensament que havia aconseguit un desenvolupament seriós al segle IV aC— formà la columna vertebral del seu currículum, i el perquè en la segona meitat de segle els dos tipus d'homes que produí amb èxit l'Acadèmia foren matemàtics originals i hàbils legisladors i administradors, un punt sobre el qual direm algunes paraules més endavant. Això és el que fa també de l'Acadèmia l'antecedent directe de la universitat medieval i moderna: una universitat que té com a objectiu proporcionar legisladors i administradors per a l'estat, els intel·lectes dels quals s'han desenvolupat en primer lloc en

LA VIDA DE PLATÓ

la recerca desinteressada de la veritat per la veritat, que és la tasca que emprèn sota condicions diferents Plató com a objectiu de l'educació del «filòsof-rei». El signe extern immediat i perceptible del nou ordre de coses en el món grec és que mentre que en l'època del naixement de Plató els joves atenesos amb aspiracions d'«alta educació» havien de dependre de les lliçons impartides per «sofistes» peripatètics, en l'Atenes dels anys cinquanta posteriors, els joves ambiciosos acudien a Atenes des de tots els indrets per aprendre d'Isòcrates, de Plató o d'ambdós. El conferenciant viatger va ser reemplaçat per la universitat o el col·legi amb un domicili fix i una constitució.

Desgraciadament, desconeixem la data exacta de la fundació de l'Acadèmia. De la relació òbvia entre el seu programa i la convicció a què Plató diu que havia arribat al temps en què visità Itàlia i Sicília a l'edat de quaranta anys, podem suposar que la fundació tingué lloc als voltants d'aquest temps (388-7 aC), i és més fàcil que la primera visita a Sicília la precedís, com diuen els biògrafs posteriors, que no pas que fos posterior. Si hi ha res de cert en l'afirmació que l'objectiu real del viatge de Plató va ser visitar els pitagòrics, que estaven tornant a formar una escola sota Arquitas de Tarent, podem suposar que fou precisament el propòsit de Plató de fundar l'Acadèmia el que el portà a aquest lloc on podia esperar rebre consells i suggeriments útils per a la seva direcció, però això no és més que una conjectura.

En els vint anys següents hem de pensar en Plató bàsicament ocupat en la feixuga tasca d'organitzar i mantenir la seva escola. El «conferenciar» formaria part de la seva labor, i sabem per Aristòtil que realment Plató donava «lliçons» sense fer servir notes quan era molt vell. Però impartir aquestes lliçons només seria una petita part de la feina que s'havia de fer. Era una de les més fermes conviccions de Plató que cap coneixement realment important no es podia aprendre simplement «escoltant» una «instrucció»; l'únic autèntic mètode d'«aprendre» la ciència és el d'estar realment ocupat en companyia d'una ment més avançada en el descobriment de la veritat científica.¹ Molt pocs dels «nous teoremes» de la història de la ciència matemàtica s'atribueixen a Plató per part dels escriptors posteriors d'aquesta ciència, però els homes formats en la seva escola o estretament relacionats amb ella feren tots els grans avenços aconseguits en l'interval que hi ha entre la caiguda del primer

¹ *Ep.* vii. 341d-e (FBM 374, p. 129-130). Vegeu els comentaris sobre aquest passatge a BURNET, *Greek Philosophy, Part I*, 220-222 (FG. T a P. p. 179).

PLATÓ. L'HOME I LA SEVA OBRA

orde pitagòric a mitjan segle v i el sorgiment de les escoles especialitzades d'Alexandria al segle III. En estimar l'obra de Plató per la ciència cal tenir en compte primer i principalment la part que degué haver jugat com a organitzador i director dels estudis de tot el seu grup brillant. Sens dubte fou això el que portà el primer matemàtic del seu temps, Eudoxos de Cnidos, a moure's ell i els seus alumnes físicament des de Cízic cap a Atenes per fer causa comuna amb l'Acadèmia. Segurament, no hem de pensar en Plató escrivint gaire durant aquests vint anys. Estaria massa ocupat en altres coses i, com veurem, hi ha motius de pes per a pensar que la majoria dels seus diàlegs, incloent aquells que generalment són més coneguts avui, foren escrits quan tenia quaranta anys o una mica abans, mentre que la mitja dotzena que s'atribueixen a dates posteriors molt probablement pertanyen a la seva vellesa.

A l'any 367 quelcom va proporcionar a Plató, llavors un home de seixanta anys, la gran aventura de la seva vida. Dionisi I de Siracusa, que havia governat nominalment la seva ciutat elegit anualment com a *generalissimo*, però en realitat com un autòcrata o «tirà», morí. Fou succeït pel seu fill Dionisi II, un home de trenta anys a qui s'havia negligit tota educació i a qui s'havia deixat totalment incapaç per assumir la gran tasca del seu pare de controlar l'expansió dels cartaginesos, que estaven amenaçant l'existència de la civilització grega a l'oest de Sicília. L'home fort del moment a Siracusa era Dió, cunyat del nou «tirà», el mateix que havia estat unit a Plató molt estretament vint anys abans. Dió, un decidit partidari de les idees de Plató sobre la unió del poder polític amb la ciència, concebé la idea d'atreure Plató a Siracusa per intentar educar el seu cunyat. Plató presentí que les perspectives d'èxit no eren prometedores, però el perill cartaginès era molt real si el nou governant de Siracusa es mostrava incapaç per a la seva missió, i seria un deshonor perenne per a l'Acadèmia si no es fes l'intent de posar la seva teoria en pràctica quan s'oferia l'oportunitat en una conjuntura crítica. En conseqüència, Plató, malgrat molts dubtes, acceptà la invitació de Dió.

Si les *Cartes* atribuïdes en els nostres manuscrits de Plató són autèntiques (i no tinc cap dubte que la majoria ho són), aporten llum sobre la vida de Plató durant els anys següents. Per a entendre la situació hem de tenir dues coses presents. L'objectiu de Plató no era, com s'ha fantasiat, el ridícul intent d'establir en la més opulenta de les ciutats gregues una falsa imitació de la ciutat imaginària de la *República*. Va ser l'objec-

LA VIDA DE PLATÓ

tiu pràctic i polític d'intentar fer capaç el jove Dionisi pel deure immediat i pràctic de controlar els cartaginesos,¹ i si era possible, expulsar-los de Sicília fent de Siracusa el centre d'una poderosa monarquia constitucional que englobés tot el conjunt de comunitats gregues de l'oest de l'illa. La creença de Plató en el valor d'una dura educació científica per a un governant d'homes, savi o no, també fou absolutament autèntica. D'acord amb això, de seguida es posà en la tasca des del començament i introduí Dionisi en un curs seriós de geometria. Durant un breu període de temps les coses semblaven prometedores. Dionisi va començar a sentir-se molt proper a Plató, i la geometria es convertí en la «moda» de la seva cort. Però tot això se n'anà en orris per un doble obstacle. Dionisi era massa dèbil de caràcter i la seva educació havia estat deixada de banda durant molt de temps, i la seva gelosia envers els seu parent més gran és va fer palesa de seguida. En pocs mesos la situació va esdevenir tensa. Dió havia estat virtualment apartat i Plató tornà a Atenes. Les relacions, però, no es trencaren del tot. Dionisi conservà una correspondència personal amb Plató sobre els seus estudis i projectes, i Plató s'esforçà per a reconciliar Dionisi i Dió. Això es demostrà que no era viable quan Dionisi no sols confiscà els béns de Dió, sinó que per motius dinàstics obligà la seva dona a casar-se amb un altre home. Malgrat això, Plató feu un altre viatge a Siracusa i s'hi quedà gairebé un altre any (361-360) amb l'esperança de posar remei a la situació. En aquesta ocasió es portà a terme la labor de redactar un esborrany sobre els preliminars d'una constitució per a la proposada federació de ciutats gregues, però la influència dels partidaris de l'antic *régime* va ser massa forta. Sembla que durant un temps Plató estigué en perill real per l'hostilitat dels guardaespalles bàrbars de Dionisi, i fou amb dificultat i només gràcies a la mediació d'Arquitas de Tarent que finalment pogué retornar a Atenes (360 aC).

La intervenció personal de Plató en els afers polítics sicilians acaba aquí. La disputa entre Dió i Dionisi naturalment seguí, i Dió, el defecte del qual, com ja li havia dit Plató, era la manca d'«adaptabilitat» i *savoir-faire*, ideà la recuperació dels seus drets per la força. Va procedir a enrolar partidaris al Peloponnès i a altres llocs amb l'activa col·laboració de molts joves membres de l'Acadèmia, i a l'estiu del 357 protagonitzà una sobtada i exitosa travessia per mar, capturà Siracusa i proclamà la seva «llibertat». Plató li envià una carta felicitant-lo per

¹ Ep. VII 333a 1, VIII. 353a (FBM 374, p. 117 i 152).

PLATÓ. L'HOMME I LA SEVA OBRA

l'èxit, però l'advertí de la seva propensió a portar les coses amb manca de tacte, i li recordà que el món esperaria que «qui tu ja saps» (l'Acadèmia)¹ establís un model de bon comportament. Desgraciadament, Dió era massa bo i massa dolent alhora per a la situació. Com el mateix Plató, creia en un govern personal fort malgrat que obedient a les lleis, i indignà el poble siracusà per no restaurar la «licència» democràtica; no tenia tacte per dirigir els seus associats decebutos i es barallà amb l'almirall Heraclides, que al final s'escapà i es confabulà per fer-lo fora. Dió al seu torn fou assassinat amb gran traïdoria per un altre dels seus subordinats, Cal·lip, que diuen els escriptors posteriors que fou membre de l'Acadèmia, tot i que sembla difícil reconciliar això amb la pròpia afirmació de Plató, que el vincle que els relacionava no era la «filosofia» sinó la simple casualitat d'haver estat iniciats junts en certs «misteris». Plató encara creia ferventment en l'honestetat i noblesa dels objectius polítics de Dió i escriví dues cartes a les restes que quedaven del seu partit justificant la política comuna de Dió i ell mateix, exhortant-los a tenir-hi fe i suggerint-los una reconciliació entre partits que, naturalment, ells no acceptaren. Com deia en una altra carta, la fatal desunió de partits feia probable que Sicília fos presa dels cartaginesos o dels oscs del sud d'Itàlia.

No cal seguir la història miserable dels esdeveniments de Siracusa més enllà que Plató se'n deixés de preocupar. Però val la pena remarcar que les profecies de Plató dels esdeveniments foren plenament justificades. La «unificació» de Sicília, quan es produí finalment, fou resultat de l'èxit dels romans en la primera de les dues guerres púniques; i com ha dit el professor Burnet, aquest fou el començament de la llarga sèrie d'esdeveniments que han portat a la divisió entre la civilització de l'est d'Europa, que deriva directament de Constantinoble, i de l'Europa de l'oest, amb el seu hel·lenisme llatinitzat. Si Plató hagués tingut èxit a Siracusa, no hi podria haver hagut «cisma» d'Esglésies ni el «problema de l'est» d'avui dia.

Res no es coneix dels últims anys de Plató més enllà d'una anècdota o dues informacions poc fiables. Tot el que podem dir és que degué haver seguit de tant en tant impartint lliçons als seus companys de l'Acadèmia, atès que Aristòtil, que entrà a l'Acadèmia el 367, fou un dels seus oients, i que els anys entre el 360 i la seva mort degué estar ocupat en la composició de la seva contribució més madura a la literatura de la filosofia

¹ *Ep.* iv. 320c-e (FBM 374, p. 92-93), i per la manca de «tacte» de Dió, *ibid.* 321b, vii. 328b (FBM 374, p. 94 i 108).

LA VIDA DE PLATÓ

moral i política, les *Lleis*. També és probable que tota la resta dels diàlegs que pertanyen de manera clara a l'última part de la vida de Plató s'hagi de suposar que foren escrits després del seu últim retorn de Sicília. Una suspensió completa de composició durant diversos anys explicaria molt bé la diferència remarcable en l'estil entre tots aquests i fins i tot el més madur dels que els precedeixen. Pot ser útil recordar que dels anys mencionats com a contenint esdeveniments importants en la vida de Plató, l'any 388 és el de la captura de Roma per part dels gals, el 367, la data tradicional de les «rogatives licínies» i de la desfeta dels gals a Alba per Camil, i el 361 el de la penetració dels gals a la Campània.

Vegeu a més:

BURNET, J. —*Greek Philosophy, Part I*,* capítols XII, XV.

BURNET, J. — *Platonism* (1928).**

FRIEDLANDER, P. —*Platon: Eidos, Paideia, Dialogos* (1928).

GROTE, G. —*Plato and the other Companions of Socrates*, capítol v.

RITTER, C. —*Platon*, I, capítols I-V (Múnic, 1914).

WILLAMOWITZ-MOELLENDORF, U. —*Platon* (Ed. 2, Berlín, 1920).

STENZEL, J. —*Platon der Erzieher* (Leipzig, 1928).

El refefons general de la vida de Plató es pot estudiar en molt bones històries de Grècia. En especial és excel·lent MEYER, E. —*Geschichte des Altertums*, vol. v (Stuttgart i Berlín, 1902).

ROBIN, L. —*Platon*, p. 1-8.

* Hi ha traducció catalana, *La filosofia grega. De Tales a Plató*, Edicions Enoanda 2022.

** Hi ha traducció catalana, *Platonisme*, Edicions Enoanda 2019.

CAPÍTOL II

ELS ESCRITS PLATÒNICS

I

Plató és l'únic l'autor de l'antiguitat clàssica les obres del qual s'han conservat totes completes. Enlloc en l'antiguitat tardana no se'ns menciona el nom de cap obra platònica que no posseïm. És cert que no sabem res del contingut de les lliçons de Plató excepte per algunes escasses notícies d'Aristòtil o per citacions conservades per contemporanis d'Aristòtil o pels comentaristes aristotèlics. L'explicació sembla ser que Plató habitualment impartia les seves lliçons sense cap mena de manuscrit. Això explica per què Aristòtil parla de certes doctrines com a impartides mitjançant un «ensenyament no escrit» ἄγραφα δόγματα pel seu mestre, i per què almenys cinc dels oients de la conferència particularment famosa (la d'«El Bé»), inclosos Aristòtil i Xenòcrates, en publicaren llurs propis records. Hem de suposar que els diàlegs escrits per Plató s'adreçaven al conjunt de gent «cult» i interessada en filosofia; l'ensenyament impartit per Plató personalment als seus companys depenia per a la seva apreciació del contacte real de ment amb ment dins de l'escola, i no es comprometé a posar-lo per escrit en absolut. Com veurem més endavant, (per a nosaltres) això ha tingut el resultat desafortunat que per conèixer les conviccions íntimes de Plató sobre les qüestions més fonamentals, el més important que voldríem saber, hem de dependre de les referències d'Aristòtil, polèmiques en el seu objecte, sempre breus i sovint molt enigmàtiques.

Quan anem al contingut dels nostres manuscrits, el primer problema que ens assetja és el de separar de tot el conjunt el que és dubtós o certament espuri. Hem de començar pel fet que certes peces insignificants de la col·lecció ja foren reconegudes